Het Atalanta-bos

Herinnering aan de Bevrijdingszomer 1945

door

L. H. SCHOLTEN

Zomer 1945. Slechts aarzelend zoek ik de goede plekjes in de omgeving van Lobith weer op. Van de Rijnoever blijf ik voorlopig nog weg, vanwege het mijnengevaar. De weg naar het Kraaienbos, een moerassig gebied langs de Oude Waal, is ook nog niet veilig, maar langs een omweg is het toch te bereiken.

18 Juli fiets ik er de eerste keer heen, om het terrein weer eens te verkennen, en om te zien, of *Cid. sagittata* F. er nog huist. De voorzomer is nogal warm geweest; de rupsen kunnen nu al volwassen zijn. Als ik er aankom, beleef ik een grote teleurstelling. Niet voor de eerste maal in de laatste jaren! Er is een grondige opruiming gehouden onder de zware populieren en wilgen, die ik in deze, aan bomen zo arme streek, bijzonder waardeerde.

Alleen de kern, een plek wilgen, in 't voorjaar broedplaats van honderden roeken — in 1944 bijna 1300 paren — is nog gebleven.

Het mooie terrein er omheen is al geregeld de laatste jaren ingekrompen. Nu de waterkering beter geregeld is, zijn telkens stukken in cultuur gebracht. Waar voor enkele jaren nog de rietpluimen tussen wilgenstruiken wuifden, waar Lythrum salicaria L. en Senecio paludosus L., Convolvulus sepium R. Br. en vele andere moerasplanten nog welig tierden, grazen nu koeien op slecht weiland. Mooie plekken Thalictrum flavum L. zijn verdwenen.

Als 't gedeelte, dat er nu nog is, maar intact gelaten wordt, zal *Cid. sagittata* L. zich hier nog wel handhaven. Het kleine plekje in Babberich, waar ik deze soort tijdens de oorlogsjaren ontdekte, en dat maar weinige m^2 groot is, wordt ook al sterk bedreigd.

In 't Kraaienbos vind ik de prachtige rupsjes nog aanwezig, zoals ik verwachtte al grotendeels volwassen.

Onder de wilgen groeien brandnetels, dicht opeen, op sommige plaatsen bijna twee meter hoog. In Mei moet ge hier niet doordringen. Dan bevuilt ge uw kleren, want in één wilgekruin zitten wel een dozijn roekennesten. Het bos is dan vol van 't geluid der aan- en afvliegende roeken, jonge en oude.

Nu hebben de brandnetels hun volle hoogte bereikt, maar ze staan met ijle toppen. Het blad is weggevreten.

Al spoedig vind ik de daders: ingesponnen rupsen van *Pyrameis atalanta* L. Ik heb er in de loop der jaren meer gevonden, ook hier, maar om er een dozijn bij elkaar te krijgen, moest ik al een hele tijd zoeken.

Nu zijn er veel, kleine en volwassene, in allerlei kleuren : heel lichtgrijze, bruine, zwarte.

Ze leven hier niet alleen in saamgesponnen bladeren, maar ook vrij op de planten. Hoe meer ik rondkijk, hoe meer ik er zie. Ook poppen, tussen los saamgesponnen bladeren en vrij aan de stengels hangend. Bij zo'n ontdekking moet ik me eerst even in de situatie inleven. Rustig uitkijken, hoe de gewoonten van rups en vlinder zijn. Elk dier heeft zo zijn eigen aard, soms aan plaatselijke omstandigheden aangepast. Eerst als ik daar achter ben, is het zoeken gemakkelijk.

Bij mijn tweede bezoek was ik al volkomen op de hoogte. Toen was de verborgen levenswijze voor mij geen geheim meer.

De vlinder zelf neemt weinig voorzorgsmaatregelen. De pas uitgekomen gave dieren, met hun heerlijke kleurenpracht, vliegen deze keer — 18 Juli — talrijk rond. D.w.z. als de zon schijnt. De meeste keren, dat ik er tussen 18 Juli en 26 Augustus kwam, was het geen „dagvlinderweer". Dan waren ze traag, vlogen hoogstens eens op een bloeiende Lythrum salicaria L., zaten verder op brandnetels en andere planten, ook op de droge bodem van de sloten of dwars daarover liggende omgewaaide wilgenstammen. Je kon ze zo maar met de vingers pakken.

Was het wonder, dat ik de ordinaire naam van deze plek : Kraaienbos (dat is de volksnaam van dit eenzaam verlaten stukje natuurschoon) al gauw veranderde in : Atalanta-bos ?

Ik heb aan die naam geen ruchtbaarheid gegeven, hem alleen gebruikt in mijn notities, terwijl hij gedurende een maand veel in mijn gedachten was. Alleen mijn huisgenoten wisten, dat ik weer naar het Atalanta-bos ging.

Terwijl ik zo midden in 't bos sta, en het terrein overzie, schat ik het aantal rupsen, poppen en vlinders op d u i z e n d e n. Ik stel me al voor : als deze rupsen en poppen alle vlinders geven, en het weer een beetje meewerkt, zal binnen enkele weken van dit gebied een *atalanta*-invasie uitgaan naar andere streken......

Hoeveel vlinders zijn hier eind Mei neergestreken, om er de duizenden eieren te deponeren, waaruit al dit leven is voortgekomen ?

Daar is een open plekje, waar nog jonge brandnetels staan ; 't lijkt wel, of de bladeren weggeschroeid zijn. Hoeveel huizen er op deze plek alleen al ?

Op 29 Juli ben ik er voor de derde maal. Het *atalanta*-festijn heeft nu wel zijn hoogtepunt bereikt. De lucht is bewolkt, slechts af en toe een vleugje zon, met tamelijk veel wind. Maar in de droge sloten, tussen de hoge vegetatie en onder de dichte wilgenkruinen, is 't betrekkelijk stil. Als er maar even een straaltje zon doordringt, gaan dozijnen *atalanta*-vleugels open en laten de schitterende combinatie : zwart, rood, oranje en wit bewonderen.

Ik sta in een droge, ondiepe sloot, op gestorven plantenresten, die alle geluid van voetstappen dempen. Aan weerszijden en ook in de

sloot, een weelderige groei van hoge brandnetels, die de gehele ruimte tussen twee sloten, waarop een rij wilgen staat, vullen. Haagwinde, varkenskervel, walstro, kattenstaart en andere moerasplanten vormen een dicht wirwar van groen. Een eigenaardige sfeer hangt hier. Wel beweegt de wind de zilvergroene wilgenkruinen, maar hier beneden is 't stil. 't Is iets broeiërig. Zo stel ik me een tropisch woud voor, in de binnenlanden van Borneo bijvoorbeeld.

Mijn oog is nu geoefend : het ziet overal rupsen en poppen. De laatste veel ingesponnen, ook tussen de bladeren van Convolvulus sepium L. Vele hangen er ook vrij aan de stengels. Hier en daar zie ik er twee, drie bij elkaar ingesponnen. Ik tel er tot vijf aan één plant. En overal de trage, bonte nakomelingen van de immigranten uit het zonnige zuiden. 't Is, of ze treuren om het karige beetje zonneschijn, dat hun hier beschoren is.

Het aantal vlinders viel me me eigenlijk deze — de derde keer — tegen. Ik had er veel meer verwacht, vooral omdat ze zo weinig neiging tot verplaatsing vertoonden.

Ik had al gemerkt, dat er veel poppen ziek of door parasieten aangetast waren. Daarom heb ik twee keer afgepast 250 poppen meegenomen, om na te gaan, welk percentage het tot vlinder brengen kan. Bij het verzamelen liet ik die, welke kennelijk dood waren, hangen. Blijkens de lege pophulzen waren er al heel wat uitgekomen.

Het tweede 250-tal verzamelde ik in e e n g e d e e l t e van een sloot en op de aanliggende kanten. Ik vermeld dit, om mijn raming van d u i z e n d e n dieren te motiveren. En ik had er geen uur voor nodig !

Van mijn eerste serie poppen kwamen 87 vlinders uit, d.i. 35 %. Van de tweede partij slechts 27, d.i. 11%. De poppen waren grotendeels ziek of door parasieten bezet. In sommige ontwikkelde zich nog wel de vlinder, maar deze kwam niet uit.

Deze getallen zijn, voor alle poppen, die er waren, niet geheel zuiver. Want de kennelijk dode poppen nam ik niet mee, terwijl er vele reeds uitgekomen waren. Het percentage van 35 en 11, gemiddeld 23 is dus niet het juiste voor alle poppen van het Atalanta-bos, maar ik mag hieruit toch wel de conclusie trekken, dat de *atalanta*-pop, van nature wellicht al minder levenskrachtig, in dit gebied van den beginne af door allerlei gevaren bedreigd wordt.

Dat dit vooral de pop geldt, bleek me, doordat van een aantal meegenomen rupsen de meeste verpopten en de vlinder leverden.

Na enige tijd schijnt echter ook de rups aan weerstandsvermogen in te boeten. Van 12 onvolwassen rupsen, die ik op 20 Augustus meenam (late eerste of tweede generatie ?) kwam er geen enkele tot verpopping. Alleen een popje, dat ik die dag vond, gaf een imago, al was 't dan een kleine, van 46 mm vleugelspanning.

Bij het kweken van de rupsen vond ik het merkwaardig, dat ze nogal haast schenen te hebben. Ze verpopten zich dikwijls, vóór ze volwassen waren, en niet altijd bij gebrek aan voedsel !

Ik vond trouwens in het Atalanta-bos ook kleine poppen, maar toch niet zo klein als de gekweekte, waaruit ik enkele dwergen kreeg, waarvan de kleinste de recordgrootte bereikten van 38 mm ! Een liliputter, als ge dit naast zijn soortgenoot van 60 mm plaatst.

Nog meer komt het dwergachtige voorkomen uit, als ik dezen peuter vergelijk met een paar andere dieren van diezelfde dagen :

Col. electo L. sbsp. *croceus* F. — 39 m.m.
P. napi L. — 39 m.m.
Pol. icarus Rott. — 30 m.m.

Een *atalanta*, 8 mm groter dan een blauwtje !

Onder de uitgekomen vlinders waren enkele pathologische exx., waarbij de rode achterrandsband gedeeltelijk geelachtig was.

Gedurende Augustus gaat het snel achteruit in het Atalanta-bos. Het krijgt weer zijn gewone voorkomen. De rupsenvraat houdt op, behalve langs de randen, waar veel rupsen huizen van *Aglais urticae* L. De regen doet de afgevreten brandnetels goed en op 't eind van de maand is geen spoor van vreterij meer te bespeuren. Op 26 Augustus zag ik nog slechts een paar *atalanta*'s.

Zo is deze *atalanta*-idylle weer voorbij. Maar zolang het bos blijft bestaan, zal het voor mij het Atalanta-bos blijven.

Ik hoop, dat het nog héél lang mag zijn. *)

Lobith, Sept. 1945.

*) Naschrift bij de inzending van het manuscript: Mijn hoop is al in rook vervlogen! Het bos is gekapt: wat zal er van deze plek worden?

Sept. 1946.